

Ciara, Stefan

"Metryka Litewska. Księga Sigillat 1709-1719", oprac. Andrzej Rachuba, red. tomu Tadeusz Wasilewski, Warszawa 1987 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 79/2, 408-409

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Metryka Litewska. Księga Sigillat 1709—1719, opracował Andrzej Rachuba, redaktor tomu Tadeusz Wasilewski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987, s. 264.

Omawiana publikacja rozpoczyna edycję wybranych tomów *Metryki Litewskiej* przechowywanych w archiwach i rękopiśmiennych zbiorach bibliotecznych Polski i Związku Radzieckiego. Edycji tej patronują ze strony polskiej Instytut Historii PAN, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych oraz Archiwum Główne Akt Dawnych, a ze strony radzieckiej Instytut Historii ZSRR Akademii Nauk ZSRR, Instytuty Historii Akademii Nauk Republik Białoruskiej i Litewskiej, Główny Zarząd Archiwów oraz Centralne Archiwum Państwowe Akt Dawnych w Moskwie. To doniosłe przedsięwzięcie edytorskie nabrało znacznego rozgłosu u schyłku lat siedemdziesiątych i zostało usankcjonowane umową zawartą w lutym 1979 r.¹ W następnych latach sprawa jakby nieco przycichła. Czasu jednak nie zmarnowano; uzgodniono podział zadań między stronami, a przede wszystkim opublikowano tom *Sigillat*, jako sprawdzian podjętej współpracy.

Wybór księgi *Sigillat* (spośród ponad 600 woluminów składających się na *Metrykę Litewską*) przechowywanej w dziale VI Archiwum Radziwiłłów w zasobie AGAD na inaugurację serii wydawniczej jest ze wszech miar trafny. *Sigillata* bowiem, zarówno w kancelarii koronnej jak i litewskiej, rejestrowały streszczenia wszystkich aktów wystawionych i opieczętowanych (stąd nazwa) przez kanclerza lub podkanclerzego. Opublikowana księga obejmuje wpisy kancelarii litewskiej większej od października 1709 r., gdy powrócił do władzy August II aż do śmierci kanclerza wielkiego litewskiego Karola Stanisława Radziwiłła w marcu 1719 r. (był on kanclerzem od 1698 r. a jeszcze poprzednio, od 1690 r., podkanclerzem litewskim). W ciągu tych 10 lat bez mała opieczętowano w kancelarii większej litewskiej 1224 dokumenty. Publikowana księga *Sigillat* odpowiada pod względem zawartości tomowi 155 *Ksiąg Wpisów* (*Libri Inscriptionum*, jak nazywano je w Koronie) znajdujące się w zasobie Centralnego Archiwum Państwowego Akt Dawnych w Moskwie. W księdze tej pomieszczone są *in extenso* kopie dokumentów zregestrowanych w księdze *Sigillat*. Wydawca wykorzystuje ten fakt zamieszczając przy poszczególnych regestach *Sigillaty* odsyłacze do odpowiednich partii *Księgi Wpisów*, a przy ważniejszych dokumentach publikuje pełne teksty z teŹże *Księgi*. Jest sprawą do dyskusji, czy nie właściwsze byłoby zamieszczanie takich aneksów, pochodzących przecieŹ spoza *Sigillaty*, w przypisach a nie, jak to czyni A. Rachuba, bezpośrednio po regescie. Wydawca odwołuje się teŹ niejednokrotnie do kopii publikowanej księgi *Sigillat* (określając ją symbolem S_2 , gdy podstawą wydania jest księga S_1), powstałej około połowy XVIII w. a przechowywanej również w Archiwum Radziwiłłów w dziale II. Niestety nie wspomniał o tej kopii we wstępie do wydawnictwa powołując jedynie w przypisie swój cytowany wyŹej artykuł w „Przeglądzie Historycznym”.

¹ Taką datę zawarcia umowy podaje A. Rachuba, *Księgi Sigillat Metryki Litewskiej*, PH t. LXXII, 1981, z. 1. Natomiast w sygnowanym przez Komitet Redakcyjny „Wprowadzeniu” do omawianej publikacji (s. 5) podano 1980 r. jako datę zawarcia umowy. Z najnowszych publikacji dotyczących *Metryki Litewskiej* wymienimy prace P. Kennedy-Grimsted, *The „Lithuanian Metrica” in Moscow and Warsaw: Reconstructing the Archives of Grand Duchy of Lithuania. Including An Annotated Edition of the 1887 Inventory compiled by Stanisław Ptaszycki*, wstęp P. Kennedy-Grimsted przy współpracy I. Sułkowskiej-Kurasiovej, Cambridge-Massachusetts 1984; *Czym jest i czym była Metryka Litewska*, KH r. XCII, 1985, nr 1; *Układ i zawartość Metryki Litewskiej*, „Archeion” t. LXXX, 1986.

Charakterystyczny dla omawianego wydawnictwa źródłowego jest niemal zupełny brak przypisów rzeczowych. Uwagi o charakterze rzeczowym towarzyszą poszczególnym regestom, natomiast wszelkie objaśnienia dotyczące osób i nazw geograficznych zostały umieszczone w rozszerzonych indeksach. Oba indeksy — osobowy i geograficzny — obejmują łącznie 62 strony druku, czyli ponad 30% objętości książki. Świadczy to o wielkim nasyceniu publikowanego źródła nazwami osobowymi i geograficznymi, i potwierdza raz jeszcze trafność wyboru podstawy edycji.

Omawiane wydawnictwo zostało opracowane starannie nie tylko pod względem merytorycznym, ale otrzymało też dobrą szatę graficzną. Można się spodziewać, że obwoluta z reprodukcją tłoka pieczęci wielkiej litewskiej Jana III będzie elementem identyfikującym tę serię wydawniczą. Tak więc po seriach „Dokumentów i materiałów do historii stosunków polsko-radzieckich” i „Powstanie styczniowe. Materiały i dokumenty” rozpoczyna się realizację kolejnego poważnego polsko-radzieckiego przedsięwzięcia w zakresie edycji źródeł historycznych. Na następne tomy z nadzieją i zainteresowaniem czekają nie tylko badacze dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego.

S. C.

Inskrypcje grobów polskich na cmentarzach w Paryżu. Montmartre. Saint-Vincent. Batignolles, opracowali Andrzej Biernat, Sławomir Górzyński, Piotr Ugniewski, pod red. Andrzeja Biernata, Zarząd Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych, Warszawa 1986, s. 136.

W efektownej okładce, lecz monotonnym drukiem, charakterystycznym dla technik małej poligrafii, Przedsiębiorstwo Zagraniczne „Polmark” wydrukowało w nakładzie 500 egzemplarzy wyniki inwentaryzacji polskich grobów na wymienionych trzech cmentarzach paryskich. Wszystkie niedostatki poligraficznej szaty wydawnictwa powinny zostać wybaczone wobec rekordowo krótkiego czasu opracowania i wydrukowania tomiku. Do obiegu naukowego weszły dzięki temu teksty inskrypcji na nagrobkach osób, w których nazwiskach można doszukać się polskiego brzmienia. Materiał ten stanowi ważne źródło zarówno dla szczegółowych poszukiwań biograficznych, jak i dla ogólniejszych rozważań nad wzorami kulturowymi i świadomością kolejnych generacji emigrantów.

Tomik przynosi wyniki inwentaryzacji dokonanej w latach 1984—85, w szczególności uzupełnionej w 1986 r. O ile na nieopisanych w literaturze cmentarzach Saint Vincent i Batignolles wydawcy — wbrew oczekiwaniom — natrafili na nieliczne jedynie polskie groby, o tyle wielokrotnie opisywany cmentarz Montmartre ujawnił inwentaryzatorom wiele informacji, których nie dopatrzili się ich poprzednicy. Dlatego postanowiono zinwentaryzować również i ten nekropol. Notując nowe inskrypcje, wydawcy stwierdzili równocześnie niszczenie innych, których treść była znana autorom wcześniejszych opisów cmentarza. Postanowiono więc dążyć do możliwie najpełniejszej rekonstrukcji napisów, uwzględniając zarówno dane z autopsji, jak i z literatury. Wprowadzono wobec tego system odnośników, które wprawdzie czynią lekturę znacznie bardziej żmudną, lecz pozwalają jednoznacznie określić źródło każdej informacji.

Merytoryczne uzasadnienie prac inwentaryzacyjnych nie budzi wątpliwości. Nazwiska B. Zaleskiego, W. Chrzanowskiego, J. Słowackiego, J. P. Jerzmanowskiego, J. Leleweła, J. Zaliwskiego, W. Wańkowicza, T. Mostowskiego, M. Rybiń-